

Ivanov, V. V., and Naumenkova, S. V. "Ekonomiko-pravovi kolizii doslidzhennia finansovykh rynkiv" [Economic-law Collisions in Financial Markets Research]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriiia «Ekonomika»*, no. 12 (2013): 35-41.

Krupka, I. M. "Teoretyko-metodolohichni osnovy doslidzhennia finansovoho rynku" [The Theoretical-methodological Foundations of the Financial Market Research]. *Biznes Inform*, no. 4 (2018): 286-296.

[Legal Act of Ukraine] (2001). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>

[Legal Act of Ukraine] (2011). <https://www.nfp.gov.ua/ua/Polozhennia-pro-Natskomfinposluzh.html>

Naumenkova, S. V., and Mishchenko, S. V. *Rynok finansovykh posluzh* [Financial Services Market]. Kyiv: Znannia, 2010.

Romanovskiy, M. V., and Beloglazova, P. N. *Finansy i kredit* [Finance and Credit]. Moscow, 2006.

Selivestrova, L. S., and Adamenko, I. P. "Osoblyvosti rozvytku finansovoho rynku Ukrainy" [Features of the Development of the Financial Market of Ukraine]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 9 (2018): 13-17.

Smahin, V. "Vplyv finansovoho rynku na protses vidtvoрення v realnomu sektori ekonomiky" [The Impact of the Financial Market on the Process of Reproduction in the Real Economy]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu*, no. 1 (2009): 5-12.

Voitenko, O. M. "Teoretychni aspekty sutnosti rynku finansovykh posluzh" [Theoretical Aspects of the Essence of the Financial Services Market]. *Biznes Inform*, no. 8 (2014): 233-236.

УДК 336.51

JEL: G28; G32; H11; H44; H55

БЮДЖЕТНЕ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

©2019 КОЛЯДА Т. А., МОРОЗ О. О.

УДК 336.51

JEL: G28; G32; H11; H44; H55

Коляда Т. А., Мороз О. О. Бюджетне фінансування соціальних послуг в Україні: особливості та перспективи розвитку

Мета статті полягає в розкритті особливостей бюджетного фінансування гарантованих державою соціальних послуг в Україні та визначенні перспектив розвитку, з урахуванням виникаючих внутрішніх і зовнішніх ризиків та наявних бюджетних можливостей. На основі дослідження динаміки видатків Зведеного бюджету України за 2015–2018 рр. було доведено, що видатки соціального спрямування займають у ньому провідне місце. Визначено основні макроекономічні та інституціональні чинники, що впливають на обсяг бюджетного фінансування соціальних послуг. Зазначено, що обсяги річних видатків на соціальну сферу в Україні мають тенденцію до щорічного зростання. Однак розподіл видатків за функціями держави є досить нерівномірним і необґрунтованим. У структурі видатків найбільшу питому вагу складають видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення, зокрема соціальний захист пенсіонерів. Особливістю фінансування соціальних послуг в Україні є те, що нестача коштів у позабюджетному Пенсійному фонді України покривається за рахунок трансфертів з державного бюджету, що суперечить чинним нормам бюджетного законодавства, унеможливує ідею побудови накопичувальної системи пенсійного забезпечення та зменшує можливості здійснення бюджетного маневру на користь інших статей видатків на соціальну сферу, зокрема на освіту та охорону здоров'я. Перспективою подальших досліджень у даному напрямі є доведення необхідності проведення реформ у сфері бюджетної політики, вдосконалення механізму фінансового забезпечення гарантованих державою соціальних послуг шляхом поступового впровадження накопичувальної системи пенсійного забезпечення, обов'язкового медичного страхування та поступового переходу від кошторисного фінансування постачальників соціальних послуг до іншої форми прямого фінансування – замовлення соціальних послуг.

Ключові слова: бюджетне фінансування, гарантовані державою соціальні послуги, постачальники соціальних послуг, кошторисне фінансування.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-10-199-206>

Табл.: 4. **Бібл.:** 10.

Коляда Тетяна Анатоліївна – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри фінансів імені Л. Л. Тарангул, Університет державної фіскальної служби України (вул. Університетська, 31, Ірпінь, 08201, Україна)

E-mail: t.a.koliada@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1574-4446>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/U-2474-2018>

Мороз Оксана Олегівна – магістрантка, Університет державної фіскальної служби України (вул. Університетська, 31, Ірпінь, 08201, Україна)

E-mail: oksanamoroz9738@gmail.com

УДК 336.51

JEL: G28; G32; H11; H44; H55

Коляда Т. А., Мороз О. О. Бюджетное финансирование социальных услуг в Украине: особенности и перспективы развития

Цель статьи заключается в раскрытии особенностей бюджетного финансирования гарантированных государством социальных услуг в Украине и определении перспектив развития, с учетом возникающих внутренних и внешних рисков и имеющихся бюджетных возможностей. На основе исследования динамики расходов Сводного бюджета Украины за 2015–2018 гг. было доказано, что расходы социального назначения занимают в нем ведущее место. Определены основные макроэкономические и институциональные факторы, влияющие на объем бюд-

UDC 336.51

JEL: G28; G32; H11; H44; H55

Koliada T. A., Moroz O. O. The Budgetary Financing of Social Services in Ukraine: Features and Prospects for Development

The article is aimed at disclosing features of the budgetary financing of the State-guaranteed social services in Ukraine and defining development prospects, taking into account the emerging internal and external risks and available budgetary opportunities. Based on a study of the dynamics of the expenditures according to the Consolidated Budget of Ukraine for 2015-2018, the leading position of the expenditures for social needs is proved. The main

жетного фінансування соціальних послуг. Отримано, що об'єми щорічних витрат на соціальну сферу в Україні мають тенденцію до щорічного зростання. Однак розподіл витрат за функціями держави є достатньо нерівномірним і необґрунтованим. В структурі витрат найбільший частковий вагомий внесок становлять витрати на соціальну захисту і соціальне забезпечення, зокрема соціальну захисту пенсіонерів. Особливістю фінансування соціальних послуг в Україні є те, що дефіцит коштів за межбюджетним Пенсійним фондом України покривається за рахунок трансфертів з державного бюджету, що суперечить діючим нормам бюджетного законодавства, робить неможливою ідею створення накопичувальної системи пенсійного забезпечення і зменшує можливість здійснення бюджетного маневру в користь інших статей витрат на соціальну сферу, зокрема на освіту і охорону здоров'я. Перспективою подальших досліджень в даному напрямку є доведення необхідності проведення реформ в сфері бюджетної політики, вдосконалення механізму фінансового забезпечення гарантованих державою соціальних послуг шляхом поступового впровадження накопичувальної системи пенсійного забезпечення, обов'язкового медичного страхування і поступового переходу від сметного фінансування поставщиків соціальних послуг до іншої форми прямого фінансування – замовлення соціальних послуг.

Ключові слова: бюджетне фінансування, гарантовані державою соціальні послуги, замовлення соціальних послуг, сметне фінансування.

Табл.: 4. **Бібл.:** 10.

Коляда Тат'яна Анатоліївна – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри фінансів імені Л. Л. Тарангула, Університет державної фінансової служби України (ул. Університетська, 31, Ірпін, 08201, Україна)

E-mail: t.a.koliada@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1574-4446>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/U-2474-2018>

Мороз Оксана Олегівна – магістрантка, Університет державної фінансової служби України (ул. Університетська, 31, Ірпін, 08201, Україна) **E-mail:** oksanamoroz9738@gmail.com

macro-economic and institutional factors influencing the volume of budgetary financing for social services are defined. It is noted that the volumes of annual expenditures for the social sphere in Ukraine tend to increase year to year. However, distribution of expenditures by the State functions is fairly uneven and unreasonable. The structure of expenditures accounts for the largest share of social protection and social security, in particular the social protection of pensioners. The peculiarity of financing social services in Ukraine is that the lack of funds in the extra-budgetary Pension Fund of Ukraine is covered by transfers from the State budget, which contradicts the current norms of the budget legislation, renders the idea of building a cumulative pension system impossible, and reduces the possibilities of budgetary manoeuvre in favor of other social expenditure items, such as education and health. Prospect for further research in this direction is to reason the need for reforms in the sphere of budgetary policy, improving the mechanism of financial provision for social services guaranteed by the State through the gradual introduction of a cumulative pension system, compulsory health insurance and a gradual transition from the estimated financing of the providers of social services to another form of direct financing - order for social services.

Keywords: budgetary financing, the State-guaranteed social services, social service providers, estimated financing.

Tabl.: 4. **Bibl.:** 10.

Koliada Tetiana A. – PhD (Economics), Senior Research Fellow, Associate Professor of the Department of Finance named after L. L. Tarantul, University of the State Fiscal Service of Ukraine (31 Universytetska Str., Irpin, 08201, Ukraine)

E-mail: t.a.koliada@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1574-4446>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/U-2474-2018>

Moroz Oksana O. – Graduate Student, University of the State Fiscal Service of Ukraine (31 Universytetska Str., Irpin, 08201, Ukraine)

E-mail: oksanamoroz9738@gmail.com

Однією з ознак цивілізованого суспільства є належний розвиток соціальної сфери. Саме рівень фінансового забезпечення соціальної сфери свідчить про рівень розвитку економіки країни загалом. У сучасних умовах вирішення соціальних проблем суспільства та фінансове забезпечення соціальних послуг стає однією з основних функцій держави, оскільки власних коштів населення виявляється недостатньо для задоволення соціальних потреб, а приватний сектор не зацікавлений у фінансуванні суспільних послуг через їхню низьку рентабельність. Необхідність наближення якості та рівня життя населення України до світових стандартів вимагає якісних змін у реалізації соціальної політики, вдосконалення її фінансового забезпечення. Першочерговою проблемою бюджетного фінансування соціальної сфери, як невід'ємної складової соціально-економічного розвитку України, є недостатній рівень фінансування видатків соціального спрямування з бюджетів різних рівнів.

Означена проблема є особливо актуальною та соціально значущою для України, яка прагне розвиватися в демократичному напрямку, підвищуючи життєвий рівень своїх громадян шляхом проведення активної, виваженої соціальної політики

Дослідженню проблематики фінансового забезпечення надання соціальних послуг присвячені

роботи вітчизняних дослідників і науковців, таких як: Арістова І., Афенкіна О., Болотіна Н., Воронцова А., Гнибіденко І., Дубич К., Кравченко М., Коляда Т., Міщенко К., Музиченко Г., Огінська А., Рудкевич І., Руженський М. та ін.

Незважаючи на значні напрацювання в даній сфері, питання бюджетного фінансування системи соціальних послуг, особливо в період посткризового стану економіки, є недостатньо висвітленим, тому потребує додаткового розгляду та визначення напрямків реформування.

Метою статті є розкриття особливостей бюджетного фінансування гарантованих державою соціальних послуг в Україні та визначення перспектив розвитку, з урахуванням виникаючих внутрішніх і зовнішніх ризиків та наявних бюджетних можливостей.

В умовах стрімкого динамічного розвитку всіх сфер суспільного життя для нашої країни вагомим значенням посідає розвиток соціальної сфери, оскільки Україна взяла курс на розвиток у демократичному напрямку, підвищуючи життєвий рівень своїх громадян шляхом проведення активної, виваженої соціальної політики. Основним законодавчим актом України, що регулює сферу надання соціальних

послуг, є Закон України «Про соціальні послуги», який дає таке визначення: «соціальні послуги – комплекс заходів із надання допомоги особам, окремим соціальним групам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати, з метою розв’язання їхніх життєвих проблем» [1].

Необхідною передумовою функціонування соціальної сфери є формування відповідного бюджетного забезпечення. Основними джерелами фінансування соціальної сфери є бюджетні та позабюджетні фінансові ресурси. Бюджетними фінансовими ресурсами є кошти державного та місцевих бюджетів. Ключову роль у фінансуванні галузей соціальної сфери відіграють саме бюджетні кошти.

Видатки соціального спрямування займають провідне місце у видатках бюджетів України усіх рівнів, зокрема державному. Це пов’язано із тим, що галузі соціальної сфери активно впливають на збільшення обсягу ВВП, зростання продуктивності праці, прискорення науково-технічного прогресу, підвищення кваліфікації робочої сили та є одним із найважливіших факторів зростання ефективності виробництва. Разом з тим видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення населення мають значну питому вагу у видатках бюджету, при тому, що не встановлено стабільних структурних економічних пропорцій, і сфера фінансування соціальних видатків є найбільш нерегульованою.

За визначенням А. Ю. Огінської, «видатки бюджету на соціальний захист – це кошти, спрямовані окремим верствам населення при повній, частковій або тимчасовій втраті працездатності, втраті годувальника, у випадку безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законом, а також за певних економічних умов всім членам суспільства (під час зростання інфляції, спаду виробництва, економічної кризи тощо) задля забезпечення необхідних соціальних гарантій та стандартів» [2, с. 13].

В Україні бюджетне фінансування соціального захисту та соціального забезпечення населення здійснюються сьогодні відповідно до положень ст. 87–91 Бюджетного кодексу України за рахунок державного та місцевих бюджетів та спрямовуються на фінансування: соціального захисту у випадку непрацездатності; соціального захисту пенсіонерів; соціального захисту ветеранів війни та праці; соціального захисту сім’ї, дітей та молоді; соціального захисту безробітних; допомогу у вирішенні житлового питання; соціального захисту інших категорій населення; фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері соціального захисту [3].

Сфера соціального захисту та соціального забезпечення є найбільшою витратною статтею Зведеного бюджету України, яка за показниками валових обсягів випереджає сфери охорони здоров’я, освіти

та видатки на економічну діяльність. Саме тому проаналізуємо видатки Зведеного бюджету України у 2015–2019 рр. (табл. 1).

Як свідчать наведені дані, обсяги річних видатків на соціальну сферу в Україні мали тенденцію до зростання у період з 2015 по 2018 рр., однак дещо зменшився відсоток до показника ВВП країни, хоча він залишається достатньо великим порівняно з іншими статтями видатків. Найбільший обсяг видатків був здійснений для забезпечення соціального захисту – 309,36 млрд грн (25% від видатків зведеного бюджету). Видатки на забезпечення освіти та загальнодержавні функції у 2018 р. становили 210,03 млрд грн (17%) і 191,55 млрд грн (15%) відповідно. Найменше витрат було здійснено на охорону навколишнього середовища та духовний і фізичний розвиток – 8,24 млрд грн (менше 1%) та 28,99 млрд грн (2%) відповідно.

Витрачання таких значних обсягів бюджетних ресурсів на виконання соціальних функцій держави можуть собі дозволити лише провідні країни, де запроваджено систему державного соціального страхування. Для України це виступає додатковим чинником, що породжує хронічний дефіцит бюджету [4, с. 106]. Разом з тим, в умовах загальноосвітньої тенденції старіння населення та відтоку великої кількості працездатних громадян до інших країн, при незмінній бюджетній політиці уряд України буде змушений збільшувати частку видатків на соціальну сферу, що негативно вплине на стабільність державних фінансів і темпи розвитку економіки загалом.

Уструктурі видатків Зведеного бюджету України на соціальний захист і соціальне забезпечення найбільшу питому вагу (понад 50% від загальної суми) складають видатки на соціальний захист пенсіонерів (табл. 2).

За даними Пенсійного фонду України, у 2015 та 2018 рр. видатки бюджету ПФУ перевищували доходи на 1,0 та 4,7 млрд грн відповідно. Для 2016 та 2017 рр. характерне перевищення доходів над видатками на 2,6 та 1,7 млрд грн для кожного з років. У 2015–2018 рр. також спостерігається подальше зростання загальної заборгованості з платежів до ПФУ (за двома типами платежів – заборгованість зі сплати ЄСВ та заборгованість з відшкодування пільгових пенсій) [5]. Причому темпи зростання заборгованості у 2018 р. порівняно з темпами зростання попередніх років значно збільшилися. За 2015–2018 рр. загальна заборгованість з платежів до ПФУ зросла на 74%. Найбільший темп приросту був характерний для 2018 р. порівняно з 2017 р. і становив 38%.

Особливістю фінансування гарантованих державою соціальних послуг в Україні є те, що нестача коштів у позабюджетному Пенсійному фонді для виплати пенсій за віком відбувається за рахунок трансфертів з державного бюджету, що суперечить нормам чинного бюджетного законодавства [6, с. 183]. Крім

Склад і структура видатків Зведеного бюджету України за 2015–2018 рр.

Показник	Рік							
	2015		2016		2017		2018	
	млрд грн	% до ВВП	млрд грн	% до ВВП	млрд грн	% до ВВП	млрд грн	% до ВВП
Загальнодержавні функції	117,64	5,92	134,26	5,63	166,3	5,57	191,55	5,38
Оборона	52,02	2,62	59,36	2,49	74,36	2,49	97,2	2,73
Громадський порядок, безпека та судова влада	54,96	2,76	72,06	3,02	88,49	2,97	118,06	3,32
Економічна діяльність	56,26	2,83	66,19	2,78	102,88	3,45	140,76	3,96
Охорона навколишнього природного середовища	5,23	0,26	6,25	0,26	7,35	0,25	8,24	0,23
Житлово-комунальне господарство	15,7	0,79	17,54	0,73	27,19	0,91	30,02	0,84
Охорона здоров'я	71,01	3,57	75,5	3,17	102,4	3,43	115,85	3,26
Духовний і фізичний розвиток	16,23	0,82	16,9	0,71	24,34	0,82	28,99	0,81
Освіта	114,19	5,74	129,44	5,43	177,91	5,96	210,03	5,90
Соціальний захист і соціальне забезпечення	176,34	8,87	258,33	10,83	285,76	9,58	309,36	8,69

Джерело: складено за даними Державної казначейської служби України (<http://treasury.gov.ua>).

Таблиця 2

Структура видатків Зведеного бюджету України на соціальний захист і соціальне забезпечення за 2015–2018 рр.

Показник	Рік			
	2015	2016	2017	2018
Соціальний захист на випадок непрацевдатності	4,93	3,99	4,49	5,21
Соціальний захист пенсіонерів	56,47	57,14	49,07	51,05
Соціальний захист ветеранів війни та праці	3,05	2,70	2,38	3,31
Соціальний захист сім'ї, дітей та молоді	20,69	15,76	15,44	13,54
Соціальний захист безробітних	0,03	0,04	0,04	0,05
Допомога у вирішенні житлового питання	8,80	16,11	24,05	22,38
Соціальний захист інших категорій населення	4,89	3,23	3,31	2,99
Фундаментальні та прикладні дослідження та розробки у сфері соціального захисту	0,01	0,01	0,01	0,01
Інша діяльність у сфері соціального захисту	1,13	1,03	1,21	1,46

Джерело: складено за даними Державної казначейської служби України (<http://treasury.gov.ua>).

того, дефіцит Пенсійного фонду постійно зростає. На сьогоднішній день він покривається з коштів державного бюджету, тобто за рахунок податків з громадян і підприємств, що суперечить нормам бюджетного законодавства й унеможливає саму ідею побудови в нашій країні накопичувальної системи пенсійного забезпечення.

Відмітимо, що 100% надходжень з Державного бюджету України за січень – квітень 2019 р. були спрямовані на фінансування саме пенсійних виплат [7]. Загалом за перші чотири місяці 2019 р. фактичні видатки перевищили заплановані на 8,9 млрд грн. Пе-

ревищення видатків пов'язане з урахуванням індексації пенсій та виплати одноразової доплати до них.

Однак варто зазначити, що упродовж 2015–2018 рр. чисельність пенсіонерів в Україні знижується, що є досить позитивною тенденцією для демографічної ситуації в країні. У 2018 р. чисельність осіб, що отримують пенсію, порівняно з 2015 р. скоротилася на 7%. Щодо розміру середньої пенсійної виплати, то найбільше зростання було характерне для 2017 р. після пенсійної реформи, зокрема осучаснення пенсій, – на 651 грн, або на 36%. До

осучаснення у 2016 р. порівняно з показником 2015 р. підвищення становило 128 грн, або 7,5%. У 2018 р. порівняно із 2017 р. суттєвого підвищення не відбулося, середня пенсія збільшилася на 167 грн, або на 6,7%.

В умовах необхідності здійснення бюджетної консолідації та пошуку резервів скорочення неефективних видатків бюджету вважаємо, що одним із пріоритетних напрямків оптимізації є поступове скорочення спеціальних пенсій, призначених за різними пенсійними програмами, та призупинення практики фінансування дефіциту бюджету за рахунок коштів державного бюджету [4, с. 103]. На нашу думку, запроваджувати такі нововведення доцільно із завершенням переходу на тривірневу систему пенсійного забезпечення та підвищенням вимог до одержання гарантованих державою пенсій, тобто збільшення необхідного мінімально терміну трудового стажу, скорочення обсягів та видів спеціальних пенсій тощо.

Наступними за значущістю у структурі видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення виступають видатки на допомогу у вирішенні житлового питання. У 2018 р. даний показник становив 22,38%, що майже втричі більше порівняно з 2015 р. Також досить високим є відсоток показника соціального захисту сім'ї, дітей та молоді – 13,54%, однак спостерігається тенденція до його зменшення починаючи з 2015 р.

Оскільки з бюджету виділяється значні суми коштів на фінансування соціальних послуг, але щорічно спостерігається лише загострення соціальних проблем, це свідчить про низький рівень адресності послуг. Вважаємо, що неможливо досягнути адресності, поки не з'ясовано статус і структуру отримувачів суспільних послуг (домогосподарств). На сьогодні,

наприклад, субсидії по ЖКГ отримують близько 6 млн домогосподарств, що складає приблизно 13 млн осіб. Але інформація стосовно їх фінансового та майнового стану Міністерство соціальної політики України не отримує, вона залишається на рівні райадміністрацій (районних управлінь та департаментів соціального захисту). Тобто, немає єдиної електронної бази даних. Наприклад, лише верифікація ВПО (внутрішньо переміщених осіб), які отримують виплати та соціальні послуги, показала, що такі виплати отримували особи, у котрих на банківських рахунках були мільйонні депозити та значна кількість нерухомості. У цьому випадку лише спроба використання інформації стосовно майнового стану отримувача заощадила б у бюджеті значні суми коштів.

Друге місце за пріоритетністю витрачання бюджетних коштів в Україні посідає освіта. У структурі видатків бюджету на освіту найбільшу питому вагу у 2018 р. мали видатки на загальну середню освіту – 48,42%, вищу освіту – 21,07%, дошкільну освіту – 15,13% (табл. 3).

Загалом обсяги фінансування сфери надання освітніх послуг є досить значними та становили у 2018 р. 5,9% від ВВП. Це пов'язано, насамперед, з наявністю великої кількості державних закладів вищої освіти та необхідністю їхнього забезпечення державним замовленням, нерозгалуженістю системи надання приватних освітніх послуг у шкільних і дошкільних закладах через низький рівень платоспроможності населення та недосконалість правового регламентування діяльності таких закладів. Аналогічна ситуація складається з фінансуванням науково-дослідних інститутів (установ), для яких держава виступає засновником і фактично єдиним замовником наукових розробок.

Таблиця 3

Структура видатків Зведеного бюджету України на освіту за 2015–2018 рр., %

Показник	Рік			
	2015	2016	2017	2018
Дошкільна освіта	15,89	15,54	15,86	15,13
Загальна середня освіта	43,49	43,68	47,41	48,42
Професійно-технічна освіта	5,40	4,78	4,65	4,76
Вища освіта	27,13	27,22	21,83	21,07
Післядипломна освіта	0,83	0,82	0,79	0,80
Позашкільна освіта та заходи із позашкільної роботи з дітьми	4,18	4,18	4,39	4,41
Програми матеріального забезпечення навчальних закладів	0,23	0,29	0,23	0,38
Фундаментальні та прикладні дослідження та розробки у сфері освіти	0,59	0,62	0,60	0,59
Інші заклади та заходи у сфері освіти	2,24	2,88	4,24	4,44

Джерело: складено за даними Державної казначейської служби України (<http://treasury.gov.ua>).

Незважаючи на непопулярність у суспільстві рішень уряду щодо скорочення кількості загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладів, держава змушена йти на ці кроки. Оскільки видатки бюджету на освіту в Україні завищені порівняно з європейськими країнами, відсутня конкуренція як між навчальними закладами щодо якості надання освітніх послуг, так і між студентами (учнями) щодо можливості отримати освіту за бюджетні кошти (ця вимога не стосується загальноосвітніх навчальних закладів).

Аналіз пріоритетних напрямів витрачання бюджетних коштів свідчить, що в Україні досить незначна частка видатків йде на фінансування сфери охорони здоров'я. Оскільки більшість громадян не має можливості користуватися приватними медичними послугами через низький рівень доходів, це призводить до інтенсивного скорочення кількості населення країни та погіршення стану здоров'я нації загалом.

Незважаючи те, що видатки на охорону здоров'я щорічно збільшуються, у відсотках до ВВП даний показник майже не змінюється і коливається в межах 3–3,5%. Така сума є недостатньою для надання якісних медичних послуг, оскільки майже 60% від загального обсягу бюджетних видатків на охорону здоров'я спрямовується на виплату заробітної плати працівникам бюджетних установ цієї сфери. При цьому рівень заробітної плати працівників сфери охорони здоров'я залишається дуже низьким порівняно з європейськими країнами.

У структурі видатків на охорону здоров'я найбільшу питому вагу мають видатки на лікарні та санаторно-курортні заклади – 58,94%, а найменшу – на фундаментальні та прикладні дослідження та розробки у сфері охорони здоров'я – 0,42% (табл. 4).

Дана ситуація свідчить про необхідність проведення реформ у сфері охорони здоров'я та запровадження обов'язкового медичного страхування, оскільки держава неспроможна буде забезпечити

надання доступної та якісної медичної допомоги і тим самим гарантувати ефективність витрачання бюджетних коштів.

Таким чином, можемо виділити такі основні проблеми, які існують у сфері надання соціальних послуг:

- ✦ недосконалість законодавчої бази, якою регламентується низка питань галузі;
- ✦ недостатня якість та ефективність послуг;
- ✦ соціальна несправедливість у розподілі послуг;
- ✦ низький рівень адресності послуг;
- ✦ недостатня прозорість;
- ✦ практична відсутність системи стандартів;
- ✦ недофінансування установ у сфері надання соціальних послуг;
- ✦ низька ефективність механізму кошторисного фінансування закладів надання послуг.

На нашу думку, доцільно розробити довгострокову національну та регіональну стратегії розвитку соціальної сфери загалом і, зокрема, стратегію надання соціальних послуг уразливим верствам населення. Доцільно буде зупинити чинність окремих законодавчих актів або положень цих актів у сфері соціальних послуг, видатки на виконання яких у бюджеті непередбачені або передбачені не в повному обсязі. Це дасть змогу суттєво скоротити бюджетні видатки і водночас запобігти зростанню заборгованості за соціальними зобов'язаннями держави, які не можуть бути виконані.

Вважаємо за необхідне також здійснення поступового переходу від кошторисного фінансування постачальників соціальних послуг до іншої форми прямого фінансування – замовлення соціальних послуг, яке здійснюється за принципом купівлі послуг, де розпорядник бюджетних коштів стає повноцінним замовником послуг на користь третіх осіб – споживачів послуг [8, с. 37].

Також важливим чинником підвищення ефективності надання соціальних послуг та оцінки ефек-

Таблиця 4

Структура видатків Зведеного бюджету України на охорону здоров'я, %

Показник	Рік			
	2015	2016	2017	2018
Поліклініки й амбулаторії, швидка та невідкладна допомога	20,03	21,73	22,25	19,41
Лікарні та санаторно-курортні заклади	64,81	61,47	61,08	58,94
Санітарно-профілактичні та протиепідемічні заходи і заклади	1,61	1,59	1,44	1,42
Фундаментальні та прикладні дослідження та розробки у сфері охорони здоров'я	0,58	0,47	0,38	0,42
Інша діяльність у сфері охорони здоров'я	12,98	14,75	14,86	19,82

Джерело: складено за даними Державної казначейської служби України (<http://treasury.gov.ua>).

тивності використання коштів у цій сфері є розподіл функцій:

- ✦ з призначення та планування;
- ✦ фінансування надання соціальних послуг;
- ✦ оцінки якості та моніторингу надання соціальних послуг.

Не може один і той самий орган забезпечувати одночасно всі функції, це призводить до неефективного планування та фінансування соціальних послуг. Тому важливою умовою створення ринку соціальних послуг є залучення організацій отримувачів та організацій надавачів соціальних послуг у процеси регулювання ринку зазначених послуг і забезпечення ефективності в наданні соціальних послуг за рахунок бюджетних коштів.

Крім того, варто створити умови та розробити такі механізми в державі, щоб кожен громадянин мав можливість, через системи страхових внесків, самостійно визначити необхідний для себе рівень фінансування соціальних послуг. Йдеться насамперед про пенсійне та медичне страхування. Щодо отримання вищої освіти, то доцільно використати досвід провідних країн світу, де уже протягом багатьох років активно функціонує система кредитування з пільговими умовами. Використання таких підходів дозволить значно зменшити витрати з Державного бюджету України в довгостроковому періоді, адже реалізація даних заходів дозволить як знизити фіскальне напруження, так і одночасно підвищити ефективність діяльності державних інститутів.

Водночас слід підкреслити, що реалізація намагає України стати повноправним членом Європейського Союзу потребує значних змін у сфері соціального захисту населення. Позитиву в цій сфері соціально-економічних відносин можна досягти не тільки шляхом економічного зростання, а й створенням інституційних механізмів, які б сприяли останньому [9, с. 278]. Це насамперед пов'язано з формуванням у нашій країні такого соціального середовища, яке буде базуватися на європейських традиціях соціальної державності.

ВИСНОВКИ

Таким чином, можна константувати, що в сьогоденні умовах економічної та соціальної напруги в Україні потреба в якісному фінансовому забезпеченні сфери надання соціальних послуг є дуже високою. Соціальні послуги передбачають певні заходи, які спрямовані на соціальне забезпечення осіб у складних життєвих обставинах, що становлять ризики для життя. В Україні сфера соціальних послуг недостатньо розвинена та потребує збільшення обсягів фінансування відповідних бюджетних програм, вдосконалення законодавства, децентралізації функцій суб'єктів, що надають соціальні послуги, та тісної взаємодії державного та недержавного секторів.

Враховуючи, що видатки бюджету на соціальні послуги належать до обов'язкових, обсяг яких розраховується відповідно до положень чинного законодавства, то для їх скорочення при проведенні бюджетної консолідації потрібний перегляд норм відповідних законів, що проблематично швидко здійснити в правовій демократичній державі через пряму заборону Конституцією України звужувати зміст і обсяг існуючих прав і свобод людини при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів (ст. 22) [10]. Тому необхідно попередньо отримати згоду суспільства щодо відмови від певних суспільних благ і послуг, що фінансуються за рахунок бюджетних коштів. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про соціальні послуги» від 19.06.2003 р. № 966-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/966-15>
2. **Огінська А. Ю.** Роль видатків бюджету на соціальний захист у реалізації соціальної політики держави. *Наука й економіка*. 2014. № 2. С. 11–16.
3. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20120205>
4. **Коляда Т. А.** Фінансове забезпечення соціальних функцій держави: стан, тенденції та напрямки оптимізації. *Проблеми економіки*. 2014. № 3. С. 100–107.
5. Аналіз діяльності Пенсійного фонду України у 2015–2018 рр. URL: <https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2015/11/2019-05-16.pfu-2015-2018.pdf>
6. **Коляда Т. А., Музиченко Г. В.** Вплив демократії на обсяг гарантованих державою соціальних послуг населенню та рівень їх фінансового забезпечення в умовах посткризового розвитку економіки. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2012. № 1. С. 181–189.
7. Пенсійний фонд України. Огляд основних підсумків роботи. URL: <https://www.pfu.gov.ua/category/informatsiya/byudzheta/analitika/oglyad-osnovnyh-pidsumkiv-roboty/>
8. **Дубич К. В.** Партнерство державного та недержавного суспільних секторів як ефективний механізм управління у сфері надання соціальних послуг у країнах Євросоюзу. *Державне управління: теорія і практика*. 2013. № 2. С. 30–42.
9. **Руженський М. М.** Соціальний захист населення в умовах формування ринкової моделі економіки України: монографія. Київ: ІПК ДСЗУ, 2013. 318 с.
10. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>

REFERENCES

- “Analiz diialnosti Pensiinoho fondu Ukrainy u 2015-2018 rr.” [Analysis of the Activity of the Pension Fund of Ukraine in 2015–2018]. <https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2015/11/2019-05-16.pfu-2015-2018.pdf>
- Dybych, K. V. “Partnerstvo derzhavnoho ta nederzhavnoho suspilnykh sektoriv yak efektyvnyi mekhanizm upravlinnia u sferi nadannia sotsialnykh posluh u krainakh Yevrosoiuzu” [Partnership between Public and Non-governmental Public

Sectors as an Effective Management Mechanism in the Field of Social Services Provision in EU Countries]. *Derzhavne upravlinnia: teoriia i praktyka*, no. 2 (2013): 30-42.

Koliada, T. A. "Finansove zabezpechennia sotsialnykh funktsii derzhavy: stan, tendentsii ta napriamky optymizatsii" [Financial Support of the Social Functions of the State: the Condition, Trends and Directions of Optimization]. *Problemy ekonomiky*, no. 3 (2014): 100-107.

Koliada, T. A., and Muzychenko, H. V. "Vplyv demokratii na obsiah harantovanykh derzhavoiu sotsialnykh posluh naselenniu ta riven yikh finansovoho zabezpechennia v umovakh postkryzovoho rozvytku ekonomiky" [Influence of democracy on the volume of socially guaranteed social services to the population and the level of their financial support in the post-crisis economic development]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho universytetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy*, no. 1 (2012): 181-189.

[Legal Act of Ukraine] (1996). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

[Legal Act of Ukraine] (2003). <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/966-15>

[Legal Act of Ukraine] (2010). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20120205>

Ohinska, A. Yu. "Rol vydatkiv biudzhetu na sotsialnyi zakhyst u realizatsii sotsialnoi polityky derzhavy" [A Role of Budget Spending to Social Protection in Social Policy Realization]. *Nauka i ekonomika*, no. 2 (2014): 11-16.

"Pensiyni fond Ukrainy. Ohliad osnovnykh pidsumkiv roboty" [Pension Fund of Ukraine. Overview of the main results of the work]. <https://www.pfu.gov.ua/category/informatsiya/byudzhnet/analitika/oglyad-osnovnyh-pidsumkiv-roboty/>

Ruzhenskyi, M. M. *Sotsialnyi zakhyst naseleння v umovakh formuvannya rynkovoї modeli ekonomiky Ukrainy* [Social Protection of the Population in the Conditions of Formation of Market Model of economy of Ukraine]. Kyiv: IPK DSZU, 2013.

УДК 330.341
JEL: G32

МОДЕЛЮВАННЯ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

©2019 СЛОБОДЯНЮК Н. О., ШОКЕР Р. І.

УДК 330.341
JEL: G32

Слободянюк Н. О., Шокер Р. І. Моделювання механізму фінансової безпеки підприємства

Метою статті є моделювання механізму фінансової безпеки підприємства відповідно до його функціональних структурних складових. Досліджено роль фінансової безпеки підприємства в процесі формування його економічної безпеки. Розглянуто основні етапи становлення категорії «фінансова безпека». Проведено розмежувальний аналіз понять «економічна безпека підприємства» та «фінансова безпека підприємства», визначено їх основні відмінності та спільні риси. Зазначено суть фінансової безпеки підприємства у складі економічної безпеки підприємства. Запропоновано авторське тлумачення поняття «фінансова безпека підприємства». Наведено авторський підхід до моделювання механізму фінансової безпеки підприємства, визначено його основні складові та охарактеризовано роль кожної з них у його структурі. Ідентифіковано та охарактеризовано загрози фінансовій безпеці в макро- та мікросередовищі, доведено залежність фінансової безпеки підприємства від фінансової безпеки держави. Виокремлено основні етапи управлінської діяльності в процесі формування фінансової безпеки підприємства та їх взаємозв'язок із основною метою підприємства. Обґрунтовано основні складові формування фінансової безпеки підприємства та виявлено роль його ресурсного забезпечення у цьому процесі. Охарактеризовано основні елементи ресурсного потенціалу підприємства. У перспективах подальших розвідок з даного питання – дослідження впливу ресурсного забезпечення підприємства на його фінансову безпеку та розробка механізму ресурсного забезпечення фінансової безпеки держави.

Ключові слова: фінансова безпека підприємства, економічна безпека підприємства, механізм фінансової безпеки підприємства, ресурсний потенціал, складові фінансової безпеки.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-10-206-212>

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 8.

Слободянюк Наталя Олександрівна – доктор економічних наук, доцент, завідувачка кафедри фінансів та банківської справи, Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського (вул. Трамвайна, 16б, Кривий Ріг, 50005, Україна)

E-mail: slobodyanyuk@donnuet.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0803-9423>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/3169478/>

Шокер Римма Ігорівна – магістрантка, Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського (вул. Трамвайна, 16б, Кривий Ріг, 50005, Україна)

E-mail: rimmashoker@gmail.com

УДК 330.341
JEL: G32

UDC 330.341
JEL: G32

Слободянюк Н. А., Шокер Р. И. Моделирование механизма финансовой безопасности предприятия

Целью статьи является моделирование механизма финансовой безопасности предприятия в соответствии с его функциональными структурными составляющими. Исследована роль финансовой безопасности предприятия в процессе формирования экономической безопасности. Рассмотрены основные этапы становления категории «финансовая безопасность». Проведен разграничительный анализ понятий «экономическая безопасность предприятия» и «финансовая безопасность предприятия», определены их основные различия и общие черты. Ука-

Slobodyanyuk N. O., Shoker R. I. Modeling the Enterprise's Financial Security Mechanism

The article is aimed at modeling the mechanism of the financial security of enterprise in accordance with its functional structural constituents. The role of the enterprise's financial security is examined in the process of economic security formation. The main stages of formation of the category of «financial security» are considered. A distinction analysis of the concepts of «economic security of enterprise» and «financial security of enterprise» is carried out, their main differences and common features are defined. The essence of the